

Яковлева О. О., д-р мед. наук, проф.,
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова,
Україна,

Семененко І. Ф., канд. мед. наук., доц.,
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова,
Україна,

Дорошкевич І. О., канд. мед. наук, доц.,
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова,
Україна

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДИСЦИПЛІНИ «ПОБІЧНА ДІЯ ЛІКІВ» У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ЛІКАРІВ

Зростаючий обсяг фармакологічної індустрії супроводжується додатковим приростом спектру лікарських засобів (ЛЗ) до десятків тисяч, що реєструються в країнах світу. Зрозуміло, що попередня реєстрація на рівні клінічних випробувань не може охопити всі індивідуальні варіанти відповіді на ЛЗ на постмаркетинговому рівні. Тому достатня кількість побічних реакцій (ПР) реєструється при широкому застосуванні серед десятків тисяч споживачів. Водночас варто допустити, що реальна картина може бути неадекватною серед низки чинників: незначна кількість пацієнтів, недостатня увага з боку хворого або його лікаря щодо реєстрації небажаних лікарських реакцій, відсутність порозуміння клінічних проявів ускладнень. З іншого боку, статистичні дані при реєстрації ПР свідчать про достатньо високі цифри, вони досягають декількох десятків відсотків при реєстрації ПР та 10–20 % із них супроводжуються летальними наслідками.

Все це вимагає поглибленого розуміння ситуації з різними векторами проблеми. Тому викладання цієї дисципліни впроваджено в програми навчання на медичному факультеті ВНМУ ім. М. І. Пирогова в обсязі 45 годин. Тематичні плани охоплюють механізми дії окремих груп ЛЗ, діагностику та профілактику ПР, можливості фармакотерапії. Недостатній обсяг педагогічного навантаження не дозволяє висвітлити весь спектр ЛЗ серед різних медичних спеціальностей, тому він обмежений переважно препаратами для терапії внутрішніх хвороб та найбільш частих для амбулаторної допомоги ЛЗ – при терапії больових синдромів, лихоманки, запальних процесів тощо.

Крім того, ситуація з карантинном при навчанні супроводжується, на наш погляд, зниженням ефективності засвоєння теми. Насамперед це стосується відсутності безпосереднього контакту студентів із хворою людиною та ілюстрацією в неї індивідуальних ПР, яке ми впроваджували протягом попередніх років навчання. По-друге, виникає відсутність контролю конкретного листа призначень, в якому найчастіше лікарі не враховують реакції взаємодії між ЛЗ, що так типово при наявності поліфармації. Ми втратили практичні навички щодо заповнення листа для реєстрації ПР, який вимагає для надання типова

форма від МОЗ України. Одночасно виникає занепокоєння на рівні мотивації студентів при відсутності безпосереднього контакту з викладачем, можливості недостатньої уваги під час заняття.

Побічні реакції – наслідки кількох важливих складових клінічної фармакології. Серед них – аспекти взаємодії лікарських засобів, які недостатньо відомі лікарям, водночас варіантів взаємодії може бути безліч, як для парних призначень, так і в реальних умовах поліфармації. Між тим цей важливий розділ клінічної фармакології практично мало представлений в сучасній навчальній літературі [1]. Пошук реакцій взаємодії проводиться частіше індивідуально в наукових джерелах, результати базуються на загальних принципах взаємодії – реакція метаболічної детоксикації ЛЗ, рецепторних реакцій тощо, з урахуванням органів виведення ЛЗ. Бажано враховувати функціональний стан органів мішеней – печінки, легень, нирок, нервової системи, кишечника (при його порушенні виникає ситуація токсичності ЛЗ).

Небезпеку призначення лікарських засобів викликає генетична індивідуальність пацієнта, що останнім часом набуває значення світових тенденцій до впровадження персоналізованої медицини [2]. Взаємодія лікарських засобів та організму людини підкорюється біологічним законам хронофармакології, розуміння яких теж необхідно знати студентам медичних закладів [3]. Отже, такий перелік вказує на широке коло питань, пов'язаних із вивченням побічних реакцій при фармакотерапії, потребує достатньої уваги. Метою такого ставлення стає профілактика небезпечних реакцій при лікуванні пацієнтів різними групами лікарських засобів.

Зважаючи на вищевикладене, співробітниками кафедри клінічної фармації та клінічної фармакології для студентів медичних та фармацевтичних факультетів вищих навчальних закладів, лікарів-інтернів та провізорів видано навчальні посібники з цієї проблеми, що полегшує студентам засвоєння інформаційного навантаження [4, 5].

Список використаних джерел

1. Шоріков Є. І., Шумко Г. І., Хухліна О. С. та ін. Клінічна фармакологія: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2019. 512 с.
2. Яковлева О. О., Коновалова Н. В., Косован А. І. та ін. Клінічна фармакогенетика: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга. 2011. 160 с.
3. Дроговоз С. М., Штрыголь С. Ю., Рапопорт С. И. и др. Хронофармакология для врача, провизора и студента: учебник-справочник. Х: Титул, 2016. 376 с.
4. Побічні реакції окремих груп лікарських засобів: навч. посіб. / за ред. проф. О. О. Яковлевої. Вінниця, 2019. 318 с.
5. Сучасна клінічна фармакологія та побічні реакції серцево-судинних лікарських засобів: навч. посіб. / за ред. проф. О. О. Яковлевої. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 204 с.